

b e s z é l g e t é s e k

m a g á n

m a g á n y

Szegő András

magánybeszélgetések

PARK
KIADÓ

Rosszor születtem. Mire eszmélni kezdtem, és körülszaglásztam a világban, hogy ugyan mit is csinálhatnék, kiderült, hogy elkéstem. A relativitás elméletét már papírra vetette Einstein, a Sixtus-kápolnát kifestette Michelangelo, a bolygók mozgástörvényét megalkotta Newton, az összes párizsi jó csajt lenyúlta Toulouse-Lautrec, légióival bevonult Galliába Julius Caesar, a 100 métert gyorsan már leúszt a 1 percen belül Weissmüller, a Branyiskói-hágót elfoglalta Guyon Richard, a Földet körülhajózta Magellán, első szimfóniáját elvezényelte Gustav Mahler, pénzintézetét megalapította Rothschild báró, a Golden Gate hídról egy hordóban a tengerbe vetette magát Houdini, a *Háború és békét* megírta Tolsztoj, és, ami a legjobban fáj, Rhett Butler kapitány szerepét eljátszotta Clark Gable. Így szembesülnöm kellett azzal a cudar ténnyel, hogy csaknem mindent elhalásztak előlem. Nem tudtam, mitévő legyek. Töprengtem, és rájöttem, ezek után egyetlen sanszom maradt, hogy én is valami maradandót alkossak: újságíró leszek, és olyan, de olyan cikkeket írok majd, hogy attól koldul a világ! Éppen hozzá is akartam látni, amikor ismét végiggondoltam a dolgot, és erős kétségeim támadtak, hogy valóban annyira fontos-e az az örökbecsű. Elméláztam, és rájöttem, hogy egyáltalán nem. Ennek a felismerésnek a következménye 1968 óta tartó újságírói pályám. Nagyon lent kezdtem, és szívós, kemény munkával sikerült is mélyen maradnom. Ma, több évtized távlatából visszatekintve bizvást elmondhatom, hogy könyveim nem szerepeltek 153 hétig az amerikai bestsellerlistákon – már csak azért sem, mert nem írtam egyetlen könyvet sem –, első cikkeim után nem üdvözölt Ady Endre és nem tartott ifjú hősroznak Kosztolányi Dezső. Írásaimat nem fordították le 38 nyelvre – mert olykor leginkább magyarra kellett volna –, nem az én irodalmi riportjaim alapján készült a *Casablanca*, és az a személyes élményből származó

Szegő András

magánybeszélgetések

BÁRSONYSZÉK

ORBÁN VIKTOR

Hülyén hangzik, de kicsi a csüdöm

GRÓSZ KÁROLY

Ki ideköt, ki megsüvegel

ORBÁN VIKTOR

Hülyén hangzik, de kicsi a csüdöm

- Mitől függ, hogy van-e éppen szakállad?
- Az időjárástól.
- Tehát ha reggel azt mondja a rádió, hogy kánikula lesz, akkor gyorsan leborotválod, ha viszont azt, hogy hűvös idő, akkor sebtiben kinöveszted?
- Nem egészen. Az alaphelyzet az, hogy borotválkozni utálok, izzadni pedig még jobban, ebből kiindulva télen hagyom, hadd nőjön, ilyenkor, nyáron viszont, az izzadást csökkentendő, többnyire ráfanyalodok a borotválkozásra. Ennyi a magyarázat. Racionális, nem?
- És te igyekszel racionálisan berendezni az életedet?
- Tessék? Nem értettem, hogy mit kérdeztél. Zaj van.
- Nem a zaj nagy, én motyogok. De csak akkor, amikor beszélek.
- Oda se neki. Én meg hangokat, esetenként szótagokat szoktam nemes egyszerűséggel elhagyni.
- Biztos? Én csak tévében hallottalak, de még nem vettem észre.
- Valószínűleg azért, mert még hadarok is, és emiatt kevésbé venni észre.
- És miért hadarsz?
- Mert még nem szoktam le róla.
- Véleményed szerint közelebb vinne az igazság üstökön ragadásához, ha eretnek módon felvetném, hogy miért nem szoktál még le mind ez ideig?
- Bizonyára.
- Akkor mostantól kérlek, tekintsd a kérdést felvetettnek. Túlságosan gyorsan gondolkodsz ahhoz, hogy ezt beszéddel kellően követni lehessen?
- Nem hiszem. Valószínűleg inkább attól tartok, hogy elfelejttem mindazt, amit el akarok mondani. Előfordult már, hogy igyekeztem valamiről a véleményemet szépen, artikuláltan kifejteni, aztán egyszer csak döbbenettel tapasztaltam, hogy tők kiment a fejemből, amit pedig még feltétlenül hozzá akartam fűzni.

- De lehet, hogy nem is volt annyira lényeges?
- Akkor valószínűleg eleve nem jutott volna eszembe. Nem?
- És hogyan fogsz leszokni a hadarásról? A memóriád lesz nagyobb vagy a mondanivalód kevesebb?
- Rendszeresen járok logopédushoz. Hátha lehet így is.
- Van egy tanárod, aki...
- Nem is egy, mivel az édesanyám is logopédus, és ő már korábban rengeteget csiszolt a beszédemen. Képzelheted, hogy milyen keszkesza volt azelőtt!
- Pedig a szülők többnyire a saját gyerekükkel szoktak legkevesbé boldogulni, pláne a szakmájukban.
- Édesanyám egészen kitűnő logopédus. Nekem rengeteget tudott segíteni.
- Viktor! Te szentimentális vagy!
- Mert ezt mondtam?
- Mert úgy mondtad. Annyi gyengédséggel... hülyeség, amit most mondok, de engem nagyon mélyen megindított.
- Egy kicsit eltűzöd.
- Lehet.
- Egyébként tényleg fantasztikus emberek a szüleim. Édesapám is. Mindketten kétkezi munkások voltak, lent éltünk egy kis faluban, keményen dolgoztak, neveltek hármunkat, és eközben mindketten diplomát szereztek.
- A papád milyen?
- Ő mezőgazdasági mérnök. Nyughatatlan és rendkívül konstruktív elme, mindig kitalál valamit. Édesanyám a türelmesebb, emocionálisabb. Mondom, elképesztő, amit volt erejük felnőtt fejjel végigcsinálni.
- Képes lennél rá?
- Nem. Biztos, hogy nem. Ennyi kitarásom nem lett volna. Az igazi nagy utat ők tették meg, számomra hallatlan szerencse, hogy ezáltal én már egészen máshonnan startolhattam.
- A mamád volt tehát az egyik, aki foglalkozott veled logopédusként.
- Ja, igen. A másik pedig: mi valamennyien, mármint a Fidesz parlamenti frakciójának tagjai, rendszeresen járunk egy logopé-

dushoz, mert úgy tartjuk, hogy ha már az emberek megtisztelnek bennünket azzal, hogy figyelnek arra, amit mondunk, akkor nekünk kutya kötelességünk mindent megtenni annak érdekében, hogy a lehető legvilágosabban, legtisztábban, legerőteljesebben közöljük a mondanivalónkat.

- Attól nem tartotok, hogy ha megfelelően sikeres lesz a téren az előmeneteletek, akkor egy idő után elkezdtek túlzottan perfektek és szabályosak lenni? Hogy ezzel esetleg csorbulni kezd az egyéniség vagy a spontaneitás, ami például számomra annyira megkapó bennetek?

- Nem, ez nem hiszem, hogy fenyegetne. Nemcsak azért, mert, mint hallhatod is, nem olyan túl sikeres az előremenetelünk, hanem mert attól még kinek-kinek megmarad az egyénisége, hogy a et, az et, vagy az szt úgy képzi, ahogy azt kell. A hangképzésnek megvannak a szabályai, azt meg kell tanulni, és be kell tartani.

- Ezt így túlzottan leegyszerűsítettnek érzem. Nem hiszem, hogy csupán slendriánságból vagy rossz szokásból vétünk bizonyos szabályok ellen. Mindennek megvan az oka, elnagyolt hadarásod egyéniségedből fakad éppen úgy, mint az én ködös, bizonytalan, tétova hebegésem.

- Mondom, én racionálisabb alkat vagyok annál, hogy tudjak az ilyesfajta megközelítéssel mit kezdeni.

- Mit értesz racionalitáson?

- Hiszek az ésszerűségben, a logikában, az ok-okozati összefüggésekben, hogy mindennek megvan a maga egzakt magyarázata, még ha pillanatnyilag éppen nem is ismerjük azt. De ez abszolút hozzátartozik a munkámhoz, hiszen mondjuk egy törvénytervezetet létrehozni csak kőkemény racionalitással lehet. Ha nem tisztáztak hajszálpontosan az alapok, ha nem következik abból minden vaskövetkezetességgel, hézagmentesen, ha vannak ingatag pontjai, akkor szart sem ér az egész, úgy, ahogy van, pillanatokon belül szétrohad.

- Oké, csak azt hiszem, hogy nem amiatt vagy racionális beállítottságú, mert most éppen ilyen munkát végzel, hanem azért csinálod éppen ezt, mivel racionális beállítottságú ember vagy.

- Passz! Találat bemondvá!

– *Be szoktad mondani?*

– Be. Ha kiderül, hogy nincs igazam valamiben, akkor minden további nélkül. Ilyenből nem csinálók presztízskérdést.

– *Akkor most én vagyok kénytelen bementeni, ugyanis úgy képzeltem, hogy te az az ember vagy, aki váltig ragaszkodik az igazságához, még akkor is, ha esetleg közben gyanússá válik, hogy nem biztos, hogy igaza van.*

– Korábban volt ilyen. Itt megint csak nagy szerencsém volt, hogy egyetemistaként Budaörsre, a Bibó Lajos Szakkollégiumba kerültem. Nagyszerű társaság verődött ott össze. Fellegi Tamás volt a vezetőnk, ő most kint él Kanadában, ő irányította figyelmünket a társadalmi-politikai kérdések felé, az ő hatására kezdtünk el a kelet-európai válsággal behatóan foglalkozni. Mely okok vezettek ide, és milyen kibontakozási lehetőségek lehetségesek? Sokat olvastunk, sokat tanultunk, sokat beszélgettünk erről, és közben tanultam meg többek között vitatkozni is. Ebben a légkörben teljesen természetes volt, hogy maximálisan odafigyeljek a másik érvelésére, abban megpróbáljam az esetleges gyengeségeket felfedezni, hogy a saját nézeteimet olyan érvekkel alátámasztva fejtssem ki, amiket nemigen lehet kikezdeni, de ha mégis bebizonyosodna, hogy a másiké erősebb, akkor fejet hajtsak előtte, és visszakozzak.

– *Tulajdonképpen miért mentél a jogi egyetemre?*

– Kizárásos alapon. Matekhoz, fizikához elég hülye voltam, így a természettudomány eleve kiesett, maradt jószerivel a bölcsészet vagy a jog, mivel magyarból és történelemből hoztam a gimnáziumból a tíz pontot. Hogy aztán a kettő között végül is mi döntött, azt pontosan nem tudnám megmondani. Talán hogy a jogra nagyobb esélyem volt bejutni.

– *És mi akartál lenni?*

– Semmi. Nem tudom. Elégké későn érő típus vagyok, konkrétan egyetlen pálya sem vonzott. Tanulni szerettem volna, az biztos. Nagyon nagy tudáséhség volt bennem. Különösen a történelem érdekelt. A római jog tanulása például kifejezetten gyönyörűséget jelentett.

– *Egy ilyen impulzív, hiperaktív embert kielégíthette az, hogy csak üljön és szívja magába a tudást egész nap?*

– Természetesen nem. Emellett ott volt nekem a foci. Abban kiélhettem magamat, kielégíthettem mindenféle becsvágyamat, ambíciómat, levezethettem az energiáimat. De ez már így volt az általános iskolától. Mindig voltak az osztálytársaim között jobb tanulók, okosabbak, tehetségesebbek nálam, ám ha szünetben kimentünk focizni, akkor abban én voltam a menő, és ez sok mindent kompenzált. A kicsiségemet, meg mindent.

– *Úgy képzelted, hogy majd nagy focista lesz belőled?*

– Nem képzeltem – meg voltam győződve. Tényleg nagyon jól ment. Gyermekfejjel, kis tökmagként a felnőttek között játszhatam a falunkban! Amikor pedig Fehérvárra kerültem gimnáziumba, akkor a MÁV Előre ificsapata igazolt le. Pedig akkor a MÁV Előre NB I-es csapat volt, nem tudom, emlékszel-e rá.

– *Úgy emlékszem, akkor Tieber is ott játszott.*

– Nem, ő mindig a Vidiben volt. Lazsányi játszott nálunk. Ő nagy spíler volt! Hogy tudott a labdával bánni! Mögötte meg, az ifiben, én voltam a center! Képzelheted!

– *És aztán hol ment cigányútra ez az egész?*

– Érettségi után lementem egy barátomhoz a Balatonra, és ott számot vetettem az életemmel, sorsommal, jövőmmel, hogy akkor most, ezek után hogyan alakuljon minden. Ekkor szembesültem azzal a ténnyel, hogy igazán nagy focista nem leszek belőlem. Képességeimből körülbelül annyira futja, hogy esetleg egy első osztályú középsőcsapatba időnként beleférjek, de hát erre egy jövőt építeni nemigen ésszerű. Hülyén hangzik, de kicsi a csüdöm, és emiatt nem lehetett igazán jó a lövőtechnikám.

– *Amikor lőni kellett, rendre csüdöt mondtál...*

– A magasságom meg nincs meg ahhoz, hogy fejjátékkal tudjam ellensúlyozni. Ekkor döntöttem el, hogy inkább megyek egyetemre, és amellett saját örömömre, de különösebb illúziók nélkül fogok focizni. Ekkor igazoltam az Erdérthez az NB nem

tudom, hányba, majd innen csábított el az évfolyamunkon akkor alakult nagy reményű kispályás csapat, a zengzetes nevű *Folyik a sör*, és azóta is e gárdának vagyok oszlopos tagja. Útjaink persze időközben ezerfelé ágaztak, de hétvégeken azért rendszeresen összejövünk, és késhegyig menő csatákat vívunk szintén patinás cégerű rivális csapatokkal. Ez azóta is megmaradt szenvedélynek.

– *Ami azt illeti, nem repesnék az örömtől, ha egy csapatban kellene fociznom veled. Hú, miket kapnék a fejemre!*

– Ha könnyelműsködnél vagy lazásnál, akkor kapnál rendesen.

– *Osztós vagy, ugye?*

– De csak ilyenkor! Ha valaki ügyetlenségéből szúr el valamit, azt még inkább vigasztalom, azt azonban nem bírom elviselni, amikor felelőtlenségéből rontja el a játékot. Tudod, mi izgatott volna még?

– *Ha már így rákérdeztél, azt hiszem, jobb, ha töredelmesen bevallom: dunsztom sincs, hogy még mi izgatott volna.*

– Mondom. A küzdősportok. A bokszt vagy a birkózás. A szemtől szembeni küzdelmet nagyon bírom. A közvetlen harcban törtenő megméretést.

– *Té egyébként is az az ember lehetsz, aki inkább keresi, mint kerüli a konfliktushelyzeteket.*

– Nem keresem, de nem is hátrálok meg. Különösen akkor, ha érzem vagy tudom, hogy csak a konfrontáció jelenthet megoldást. Amikor van egy törvénytervezet, amiben teljesen egy platformon van két szemben álló fél, méghozzá két teljesen különböző okból. Ilyenkor valami belső ellentmondásnak kell lennie, hiszen egyik ki kell, hogy zárja a másikat. Ilyenkor muszáj konfliktushelyzetet teremteni, akár provokálni a vélemények ütköztetését, hiszen csak így kerülnek felszínre a látens ellentétek, és derül ki, hogy amit mindenki megoldásnak hitt, az valójában újabb problémák sorának a kiindulópontja.

– *És ha jön veled szemben, mondjuk eléggé agresszívan, egy ember: kitérsz előle, vagy azt várod, hogy térjen ki ő?*

– Mondok egy szemétséget: attól függ. Ha Schwarzenegger az illető, akkor kitérek, ha nyizgébb, mint én, akkor nem biztos.

– *Körülbelül én is így vagyok vele, csak aztán utólag elkezdem ízélgetni magam, hogy milyen gyáva, sumák alak vagyok.*

– Hülyeség. Amikor tudom, hogy nem lehet esélyem, értelmetlen hősködés keckeckedni. Nem ilyesmiken méretik le a bátorság vagy a jellemesség. Persze aztán van, amikor nincs mese, muszáj odaállni, még ha jól elvereti is magát az ember. De az egyenlőtlen küzdelmeket soha, semmiben nem szeretem. Se sokkal jobbakkal, se sokkal gyengébbekkel nem szeretek például focizni, mert annak mi értelme? Akikkel kábé egálban vagyunk, az más. Annak megvan az a varázsa, hogy egyformán tudunk ugyan, de mégis nekem sikerül valami extrát kihoznom éppen abban az órában magamból, és az jó érzés. Nem több, de jó érzés.

– *És ha neki sikerül?*

– Akkor rossz érzés. De az sem több ennél.

– *Tehát egy-egy sikerből vagy kudarcból nem vonsz le messzemenő következtetéseket magadra nézve?*

– Nem. Körülbelül ismerem magamat, korlátaimat, lehetőségeimet, fogyatékosságaimat, erőnyeimet.

– *Ez biztonságot ad?*

– Feltétlenül.

– *És miért nem mentél el bokszolni vagy birkózni, ha ez úgy vonzott? Fehérváron nagyon jó szakosztályok voltak mindkettőben.*

– Amikor felkerültem, két évig kacérkodtam a gondolattal, hogy jelentkezem, csak nem volt bátorságom hozzá. Aztán meg tizenhat évesen már késő volt.

– *Nem lehattél te olyan nagyon félszeg.*

– A magam körén kívül bátortalan voltam.

– *Pedig én úgy képzeltem, hogy akaratosságod, becsvágyad révén már ősvezető is lehattél, talán még KISZ-titkár is, urambocsá!*

– ősvezető voltam, de felsősként a kisebbségnél. KISZ-titkár nem voltam, csak tag, egy darabig. De végül is... utólag belegondolva, kétségtelenül tendálhatott volna a KISZ-vonal felé is az életem, mire érettebb lettem, és kezdtem érezni, hogy lassan oda-

figyelnek a többiek arra, amit mondok vagy csinálok... Úgy tizenhét éves korom táján.

– *Igen, mert azokban az időkben vagy a nyúlás pöcsök, vagy a magad fajta határozott, kemény, ambiciózus fiatalok közül kerültek ki java részét a KISZ-káderek.*

– Mondom, alakulhatott volna így is. Bár nem, visszavonom, mégsem alakulhatott volna így az életem, lévén hogy akik a KISZ-hierarchiában ténykedtek a közvetlen környezetemben, azok olyan tohonya gondolkodású, sótlan alakok voltak, hogy kölcsönös irritáció folytán nem kerülhettem volna közéjük. Egy kicsit normálisabb közegben biztos, hogy erősebb lett volna a csábulási lehetőség. De szerencsém volt, mert barátaim révén ez idő tájt kerültek a kezembe az első *Beszélő* példányok, és ez egészen döbbenetes hatással volt rám.

– *Addig azt hitted, hogy itt minden hü de jó körülöttünk?*

– Nem, azt nem hittem. Tudtam, hogy az iskolában van egy csomó felesleges, értelmetlen rendszabály, de azt hittem, hogy ezért csak az igazgató okolható. Tudtam, hogy tanulunk jó sok hülyeséget, hazugságot, de ezt is úgy könyveltem el magamban, hogy nyilván a tanár a korlátolt. Ugyanígy véltem, hogy a hivatalban az előadó a korrupt, a közértben az eladó a trehány. Az egész nem állt össze nekem, hogy itt valami alapvető, kapitális baj van. A *Beszélő* cikkeit olvasva jöttem rá, hogy miről is van szó, hogy nálunk nem az az eredendő baj, hogy ez az ember ilyen, az olyan vagy amaz amolyan...

– *Ami mondjuk fennállt, csak következményként.*

– Így van, hanem az egész, szocializmusnak nevezett akármilyen működésképtelen, hogy az ezen belüli toldozás-foldozás távlatilag nem lehet megoldás.

– *Eddig a felismerésig nagyjából a mi generációnk is eljutott egymásfél évtizeddel korábban, csak mi megrekedtünk ott, hogy szídtuk magunk közt a rendszert házibulikon, meg a meccseken mindig a rusz-
kik ellen drukkoltunk, vagy merészeltünk reakciós vicceket mesélni. Nekem azért imponáltak annyira, mert ti mertetek és tudatok továbblépni ezen a hepciás beszariságon, volt hozzá eszetek, hitetek és bátorságotok, és kiálltatok valamiért.*

– András, ez csak szerencse kérdése, hogy ti akkor, mi pedig ekkor születtünk. Ti akkor még nem tehetétek meg azt, amit mi jóval később már megtehetünk. Ha abban a korszakban születek, akkor most egy középszintű üzletember lennék valahol New Jersey-ben, vagy egy sűrűn alkoholizáló cinikus jogász mondjuk a VII. kerületben. Akkor még volt annyi ereje a diktatúrának, hogy elfojtson minden törekvést és gondolatot, ami egyszerűen csak más volt.

– *De ettől függetlenül ti ezerszer többet tudtok, felkészültebbek, szélesebb látókörűek, konstruktívabbak vagytok, mint mi voltunk, vagy vagyunk a mai napig: történelemben, jogban, közgazdaságban, filozófiában, meg mindenben. Tudom, hogy barátaimmal, például Markó Ivánnal, Eperjes Károllyal vagy Bánsági Ildikóval sokszor tátott szájjal bámulunk, milyen higgadtan, pontosan, nagy tárgyi tudással foglaltok állást olyan kérdésekben, amelyeknek a létezéséről sem tudtunk. Ez csak a mi restségünk.*

– Hidd el, hogy nem erről van szó! Mi, ha nem is legálisan, de hozzájuthattunk könyvekhez, mi egy körben beszélgethettünk, vitatkozhattunk nyíltan, hallgathattuk Fellegi Tamást, rendelkezésünkre álltak más országok szamizdat irodalmi, kitekinthettünk Nyugat-Európára, hogy itt meg ott hogyan csinálják, és mind ezért nem kellett a bőrünket a vásárra vinnünk.

– *A hatalom akár fel is léphetett volna veletek szemben, ha sokat ugrottok. A pakliban benne volt ez is.*

– Pontosan felmértük, hogy mikor meddig mehetünk. Nem brahiból, kalandból csináltuk, nem akartunk hősök, mártírok lenni! Kialakítottunk egy elképzelést, hogy miként lehetne másként, jól csinálni, és próbáltuk magunkat hasznossá tenni. Bármilyen konfrontációt provokálni ostobaság lett volna. Egyetemista korunkban ügyeltünk, hogy ne hágjuk át azt a küszöböt, amiért kirúghatnak minket, mert meg akartuk szerezni a diplomát. Amikor megszereztük, egy fokkal határozottabban léphettünk, de vigyáztunk, hogy ne menjünk túl azon a határon, amiért sítire vághatnak. Amikor már érezhetően végnapjait élte a diktatúra, ezzel

együtt gyengévé, ugyanakkor kiszámíthatatlanabbá vált, akkor már keményen síkra szálltunk, de közben külföldi polgárjogi szervezeteknél fedeztük le magunkat, hogy egy esetleges előzetes le tartóztatás is nemzetközi visszhangot váltson ki. A mi nyomulá sunknak megvolt a pontos stratégiája. Azok a kérdések, amelyekről a Nagy Imre-temetésen beszéltem, már mind a levegőben voltak, csupán azért hangozhatott sokak számára vakmerőnek vagy provokatívnak, mert fehérén feketén ki lett mondva, mindenki számára meg lett fogalmazva.

– *Soha nem féltél?*

– Mármost a megtorlástól?

– *Vagy netán elővigyázatossági intézkedésektől?*

– Nem. Az elmondottak miatt. Azt nem állítom, hogy különösebben jó érzés volt, amikor olykor kiböktem, hogy követ egy béemes kocsi.

– *Én frászt kaptam volna, hogy ez tutira el akar ütni engem, mint rossz politikai krimikben.*

– Á! Annyit bekalkuláltam, hogy valamiféle ürüggyel bevisznek kihallgatásra, esetleg jól megraknak, de nem volt semmi ilyesféle atrocitás.

– *Hogy dőlt el, hogy te mondd a beszédet a ravatalnál?*

– Nem tudom, hogy miért éppen rám esett a Fidesz választása. Talán mert előtte, március 15-én már tartottam egy beszédet, és az nem sikerült rosszul. Szerintem Rockenbauer Zoli jobb szónok nálam. Ragyogó beszédei vannak. Nem tudom, hallottad-e már.

– *Te viszont svungosabb, meggyőzőbb vagy, és az adott szituációban talán pont erre volt szükség, nem?*

– Elképzelhető. Az mindenesetre nagyon jó nálunk, hogy mindenkinek megvan a maga helye, képességeinek, egyéniségének leginkább megfelelő részfeladata.

– *Így lettél te a gyors reagálóképességeddel, vehemenciáddal a frontember?*

– De ezzel együtt tudom, hogy a frakción belül vannak jóval mélyebb ismeretekkel rendelkező, nagyobb tudású emberek nálam, Szájer Jósikától Kövér Laciig. Ők a maguk területén, amikor

mondjuk nem prompt vitatkozni kell, vagy rögtön határozottan reagálni, hanem valamit elmélyülten tanulmányozni, átfogóan kidolgozni, legalább olyan hasznos ténykedést folytatnak, mint én, még ha ez esetenként nem is annyira látványos. A feladatokhoz mérten kevesen vagyunk a parlamenti frakcióban, és azzal együtt, hogy rendszeresen nyolc-tíz-tizenkét órát dolgozunk, nem tudunk mindenütt, mindig ott lenni, ahol pedig feltétlenül kellene. Hiába végezzük több ember munkáját, van, ami fizikailag lehetetlen.

– *Ezt a túlfeszítettséget szerinted hosszú távon lehet bírni?*

– Muszáj. Mást nem tudok erre mondani. Most muszáj állandóan résen, készenlétben lennünk, mindenre odafigyelnünk, mert ha most valamit elhibázunk vagy elszalasztunk, az később már alig vagy csak nagy áldozatok árán hozható rendbe. Persze hogy jobb lenne nekem is, ha tudnék rendszeresen edzésre járni, olykor szépirodalmat olvasni, vagy a kislánnyal többet játszani, csak ezek jelenleg olyan luxusok, amelyeket nem engedhetek meg magamnak.

– *Attól nem félsz, hogy ez az életmód előbb-utóbb olyan kényszerpályává alakul számodra, amiből már nem tudsz kilépni, hogy begyűr téged is az apparátusi mechanizmus, hogy attitűdjeidben még mindig plebejus népi hős, lényegedben azonban már csak nagy összefüggésekben gondolkodó politikus leszel? Ezt csak nagyon kevesen tudták kivédeni ebben a században. Talán csak Gandhi volt képes megtartani régi énjét. Igaz, ő inkább erkölcsi, mint politikai zseni volt.*

– Churchill volt a politikai zseni!

– Ebben azért nem vagyok annyira biztos. Churchill olyan kapitálisan és végzetesen rosszul ítélte meg például az orosz forradalom veszélyét vagy a hitleri fenyegetést, hogy igencsak véleményesnek érzem zseninek tartani őt.

– Ebben azt hiszem, igazad van. Passz. Gandhit azért nem szeretem, mert pacifista volt.

– *Én meg éppen azért szeretem. Igazán nem tudok lelkesedni az öldöklésért, valahogy nem telik benne örömem.*

– Akkor is vannak olyan helyzetek, amikor igenis szükséges a háború, a harc vállalása. Ha Franciaország nem kapitulál Németországnak, hanem harcol, akkor sok millió emberrel kevesebben halnak meg a második világháborúban... Ha a világ időben felveszi a harcot a fasizmussal, akkor nincs a század talán legnagyobb gyátlázata, a zsidóirtás. Amit az előbb felvetettél. Hogy fenyeget-e, hogy elméleti síkon kezdek látni képviselőként sok mindent. Biztosan nem. Az utcán szemétként turkáló rongyosnéni megrendítő látványa és a nyugdíjtörvény parlamenti vitája nálam egy és ugyanannak a dolognak a két oldala, és a kettő nem válhat el számomra soha egymástól, és amikor szót emelek a szociális helyzet megoldatlansága miatt, akkor annak a néninek az emberibb léteért is harcolok.

– Ez történetesen egy tisztább, egyértelműbb helyzet. De például, amikor teszem azt, egy szanálást jóváhagysz, akkor tudnod kell, hogy általa több száz család kerül válságos helyzetbe. Egy ilyen eset nem okoz neked belső konfliktust?

– Ilyen vagy ehhez hasonló esetben előfordul, hogy el kell választanom a két énemet. Felelős képviselőként mindannyiunk érdekében meg kell szavaznom egy ráfizetéses gyár szanálását, mert adott esetben ez a kisebbik rossz, erre is szükség van, hogy kijussunk ebből a jelenlegi válságból, ugyanakkor magánemberként valóban nagyon sajnálom mindazokat, akiket ez a döntés sújt, és ha valaki hozzám fordul, aki így utcára került, akkor biztos, hogy amiben csak tudok, segítek neki. Magánemberként adok kölcsön, ha éppen van annyim, de politikusként szükségszerű ellene voksolnom. Ezek a csapdák kikerülhetetlenek, ezt el kell vállalni. Látnod, lehet, hogy minden egyszerűbb volna, ha maradok focistának Fehérváron.

– Mindenesetre snasszabb dolog felrúgni egy paktumot, mint egy középcecsatárt.

Kurír, 1991

GRÓSZ KÁROLY

Ki ideköp, ki megsüvegel

– Körömpörkölt?

– Így érződik?

– Persze. Isteni illata van.

– Jó is. A kutyának vettem itt, a hentesnél sertéskörömöt, aztán olyan gusztusos volt, hogy lecsentem egy részt, és megcsináltam pörköltnek. Pár napra jó lesz nekem. Mindig melegíték egy kis lábaskában. Kér?

– Köszönöm, idefelé jövet ettem főtt kolbászt a HÉV-megállóban.

– Akkor egyen almát. Szabolcsból küldték, én meg nem szerettem. Nem vagyok nagyon gyümölcsös. A dinnye! Az igen! De nem ám azok a kis tökömnycik! A tízkilósak! Nyáron ki a verandára, és ott egy fürdőgatyában, teli pofával... Így szoktam... A szőlőt is nagyon szeretem. Nem esne jól egy fröccs?

– Ragaszkodik tárgyakhoz, szokásokhoz?

– Még elvekhez is, sajnos. Ez manapság nem számít a legpozitívabb tulajdonságnak egy politikus esetében. De tárgyakhoz is nagyon. Hiába van egy csomó ruhám a szekrényben, kibontatlanul, ahogyan még szegény feleségem vásárolta, amíg teljesen le nem feslik rólam ez a viseltes, barna öltöny és ez a melegítő, ezt hordom. Különben is, ki a francnak piperkőcködjek? A kutyáimnak vagy a csirkéimnek? Ők így is elfogadják tőlem az ennivalót, szmoking és glazékesztyű nem okvetlenül fontos a kapáláshoz, gyomláláshoz, de még a szarhordáshoz sem.

– Megbocsásson, de ha így ért a földműveléshez, akkor igazán kevés mentsége lehet, hogy olyan kétes dologra adta a fejét, mint a politika.

– Magam sem igen talállok mentséget. Talán csak azt, hogy ezerkilencszáznegyvenötöt írtunk, és az események jobban elsodorták az embert. Jobb időkben talán én is nagyapámat követtem volna, aki erdész volt. Mindig élt bennem némi nosztalgia. Ezért is vettem ezt a telket Gödöllő határában, távol mindentől. Remélve, hogy nyugdíjasként ideköltözöm, pedig akkor még jó pozícióban

voltam, és még senki sem gondolta, hogy lesz itt rendszerváltás. Szóval ha nem így alakulnak a dolgok az országban, akkor is itt élnék, és művelném a kertet, legfeljebb néhány kíber lopná a napot a környéken, hogy egy ilyen díszpintynek ne essék valami bántódása. Ennyit spórolt rajtam az ország. Időnként így is megjelenik két rendőr, körülszimatolnak, azt még pontosan nem tudtam felmérni, hogy engem féltenek-e az új rendszertől vagy az új rendszert tőlem. De nagyon rendesek, udvariasak. Én behívom őket, iszunk egy kávét, jól elbeszélgetünk, aztán ők is mennek a dolgukra, meg én is.

– *Egyedül él itt?*

– Igen. Időnként felbukkannak bámészkodók, akik kijönnek megnézni vagy megmutatni a családnak, hogy hol is él most a Grósz, „az a mocskok kommunista” vagy „aki az első embere volt az országnak”. Ki ideköp, ki megsüvegel. Kijár rendszeresen a család, néhány barátom, hetente párszor Zsuzsi is, a volt titkár-nóm, aki elpakol, kimos, rendet rak a házban. Tudja, hogy van ez, özvegyember vagyok, és elkél az asszonykéz... Ritkán járok el. Nem is igen vágyódom, meg nem is olyan egyszerű. A város is messze van.

– *Nincs autója?*

– Á! Régebben szolgálati kocsival hurcolásztak, most meg a huszonháromezer forintos nyugdíjból egyhamar nem fogok egy autóravalót összespórolni. De nem is kell. Nemrég vettem az unokámtól ezt a biciklit, ezzel járok bevásárolni.

– *Megismerik az emberek?*

– Hogyne! Érdekes, hogy kezdetben, tehát a rendszerváltás után, inkább gyanakodva elhúzódtak, sandán pislogtak, a hátam mögött sugdostak. Most már többnyire előre köszönnek, leállnak beszélgetni, elmondják gondjaikat, kikérik a véleményemet.

– *Vólna rá lehetősége, hogy dolgozzon?*

– Igen. Most mondjam azt, hogy dollárban kaphatnék annyit, amennyit nem kaptam soha forintban sem? Pedig ez az igazság. A napokban ajánlott a világ egyik vezető cége egy európai igazgatói állást. Persze tudom, nem azért, mert olyan zseninek tartanak,

és nem is azért, mert annyira szimpatikus fiú lennék, hanem tudják, hogy a volt Szovjetunió területén jó kapcsolataim vannak.

– *Gondolja, hogy ciki lenne egy volt kommunista pártvezérnek elvállalnia egy imperialista cég képviseletét?*

– Nem. Nem attól tartottam, hogy megindulnak majd mindenféle rosszhiszemű konspirációk, hogy mit miért tettem, hogyan próbáltam a hatalmat én is átváltani karrierre vagy pénzre. Azt nem akartam, hogy ezzel együtt egy csomó jó, az idő próbáját kiálló intézkedésem tisztasága esetleg megkérdőjeleződhessen.

– *Biztos, hogy nem bonyolítja túl a kérdést?*

– Nézzé, Szegő úr! En pontosan tudom, hogy nagyon sok hibát követtem el. Politikusként is, emberként is. Azt azonban senki sem állíthatja, hogy bármilyen, akár anyagi, akár erkölcsi értelemben korrumpálható lettem volna, hogy személyes érdekek befolyásoltak, hogy nem tartottam ki az elveim mellett. Ez nekem fontos, és válságos helyzeteken is átsegített. Soha nem voltak különösebb igényeim. Amire szükségem van, arra futja a nyugdíjból. A ház rezsijét ki tudom fizetni, ruházkodásra nem költök, a koszt nem érdekel különösebben. Éltem én gyerekkoromban zsíros kenyéren, jártam foltos ruhában, és csöppet sem zavart. Most is nagyon jól elvagyok paprikás krumplin, grenadírmarson, bablevesen, de ha más nincs, kifőzök magamnak egy pár virslit.

– *Grósz úr! A hányatott sorsú munkásmozgalmi múlt vértette fel annyira, hogy meg tudja enni azt a szörnyűséget, amit virsliként árulnak?*

– Nem, erre még az sem vérttezhetett fel! Na, az egyetlen luxusom, hogy ha külföldön járok, hazafelé jövet Bécsben megállok, és bespájazolok több kiló virslit.

– *Látja, többek között ez az egyik, amit nemigen tudok megbocsátani a maguk szocializmusának! Hogy a virslit ilyen galád módon tönkretették!*

– A virslit is. Igen. Pedig a legjobb húsból kéne készíteni, de előbb elkezdtek mindenféle fityfene húsokat belecsempészni, aztán meg lett engedve, hogy szóját keverjenek a masszába pótananyagként. Nem voltunk elég éberek, persze hogy elcsepsződött. Még Matyi kutyámnak sem adnék ilyen kotyvalékot. Pedig nagy gazfickó! Egész nap bent van a szobában, lustálkodik, kiszolgáltatja magát, és zsarnokoskodik, mint valami despota.

– *Miért lett Matyi?*

– Mert volt egy ismerősöm, aki hasonló tulajdonságokkal rendelkezett. Kitalálhatja. Tapsoltatta magát egy országgal. Én egyébként elég jól ismertem Rákosit. Ezt nem dicsekvésből mondom, mert ritka nagy tróger volt. Olvastam azokat a leveleket, amiket hazatérése ügyében írt a szovjet vezetőknek. Rémes! Mindenáron vissza akart jönni, átvenni a hatalmat. Teljesen elhatalmasodott rajta a mánia, hogy őt szeretik idehaza.

– *A hatalom könnyen mámorossá tesz, főként egy politikust.*

– Lehet. Nem tudom. Engem soha nem érdekelt különösebben.

– *El is vesztette elég rövid idő alatt.*

– Van benne valami. Nemrégiben egy bankár barátom mondott szinte szó szerint ilyesmit. Hogy ez volt az egyik nagy fogyatékoságom, mert egy politikusban igenis kell legyen hatalomvágy. Hiszen belőle sem lett volna soha bankár, ha nem érdekli a pénz. És igaza van.

– *A hatalom megszerzése sem okozott kielégülést?*

– Nem. Nagyon komolyan mondom. Nem is jó megfogalmazás, hogy megszerztem. Egy válságos helyzetben történt kétségbeesett kapkodás következtében lettem én első titkár.

– *Én nem hiszek abban, hogy valaki merő véletlenségből lesz egy diktatúra első embere.*

– Azért nem volt ilyen egyszerű. Elmondok magának egy érdekes esetet, azt, hogy hogyan lettem én az ország miniszterelnöke. Nyolcvanhét nyarán történt. Hozzáteszem, hogy soha életemben nem foglalkoztam politikai praktikákkal, pletykákkal. Egyszerűen nem érdekelt az ilyen ökörségek, mint ahogy semmi olyasmi, ami nem az én dologom volt. Akkoriban budapesti első

titkárként is csak annyit tudtam, hogy Lázárt meg akarják buktatni, és majd valaki más lesz a miniszterelnök helyette. Meg kell mondjam, Lázár tisztességes, korrekt, de száraz stílusú ember volt, és úgy gondolták, elkelne egy új arc erre a posztra. De ez az egész nem foglalkoztatott. Akadt éppen elég dolog bent a pártbizottságon. Egyik este telefonált Kádár, hogy nem tudnék-e átugrani a lakására. Sokat éjszakázott, későn aludt el, így nem volt szokatlan, hogy ilyenkor akar beszélni. De éreztem a hangján, hogy fontos dologról lehet szó. Felkaptam magamra valamit, és odasiettem. Rátért a lényegre. Hogy elvállalnám-e a miniszterelnökséget. Hát se köpni, se nyelni nem tudtam! Hiszen tisztában voltam vele, hogy a miniszterelnöki posztra nem vagyok alkalmas, és azzal is, hogy ebben a helyzetben különösen nem egy olyan pali való oda, mint én. Mondtam is rögtön, hogy gazdasági válság idején szakembert kell kinevezni, aki a legkisebb áldozatokkal le tudja vezényelni a válságot. Nyilvánvaló, hogy ilyenkor a kormány élén nem politikusra, nem pártmunkásra van szükség, hanem közgazdászra. Érezhetően nagyon rossz néven vette a húzódozásomat. Rá is kérdezett, hogy akkor kit tudnék ajánlani magam helyett. Mondtam, hogy Faluvégitől nagyon jókat hallottam Medgyessy Péterről, és nekem is jók a tapasztalataim, őt alkalmasnak tartanám. Azt mondta, hogy erre majd holnap visszatérünk. Ő mindig, mindenben a saját feje után ment, de előtte szerette kikérni a környezetében lévők véleményét. Mindig másokét, úgyhogy mindenki csak bizonyos részterületen lehetett tájékozott az elképzeléseit illetően. Ebben az esetben is így tehetett, mert másnap már azzal fogadott, hogy nem jó a Medgyessy. Különösebben nem indokolta, de úgy vettem ki a szavaiból, hogy bizalmatlan a polgári származása miatt, meg aztán üzletkötő is volt, és ez Kádár szemében gyanús tevékenységnek számított. Neki olyan ember kellett, akiben mozgalmi múltja miatt hinni tudott. Viszont továbbra sem érti, hogy miért nem akarok én miniszterelnök lenni. Napokig ment a gyózkodás. Egyszer, hajnal-tájt, ezt soha nem fogom elfelejteni, holtfáradtan ráborult az asz-

talra. Dermedt csend volt pár percig, aztán felemelte a fejét, folyt a könny a szeméből, és kifakadt belőle: már magában sem bízhatok, már maga is cserbenhagy? Ez annyira megrendített, hogy belementem.

– *Ennyire nagy hatással volt önre?*

– Két politikus volt rám igazán nagy hatással. Csodálkozni fog, az egyik Jaruzelski. Nem sokkal a hatalomátvétele után találkoztunk. Akkor a szocialista világ szemében ő volt a hős, aki határozott fellépéssel rendet csinált a forrongó Lengyelországban. Én meg egy meghasonlott, keserű emberrel találtam magam szemközt. Amikor említettem neki, azt mondta: igen, vesztettem. Megnyertem ugyan egy fontos csatát, de menhetetlenül elbuktam a háborút. Ahhoz, hogy valaki a diadal pillanatában ilyen tárgyilagossággal mérje fel a helyzetét, és vonja le a konzekvenciát, hallatlan lelkierőre van szükség. Ez akkor nagyon mélyen belém vésődött.

– *Nem tapasztalt még olyat, hogy valakire egy élmény látszólag indokolatlanul mélyen hat, aztán jóval később esetleg kiderül, hogy saját sorsát, eljövendő drámáját érezte meg benne?*

– A bukásomat? Nem tudom. Ezen még nem gondolkodtam. A másik ilyen meghatározó személyiség Kádár János volt. Érdekes, hogy nem volt sem okos, sem művelt, mégis zseniális politikai meglátásai, ráérzései voltak. Lényében sem tűnt rendkívülinek, mégis lenyűgöző erővel hatott az emberekre. És nemcsak akkor, amikor már mítosz lett, és a pozíciója is súlyt adott neki. Egyszer kérdeztem őt a börtönveiről, hogy hogyan bírta a vérezt, a fizikai kínzást. Mélyen a szemembe nézett és kijelentette, hogy hozzá soha egy ujjal nem nyúltak. Amikor először vitték ki hallgatásra, rögtön leszögezte, hogy ha kezet emel rá bárki is, többet a száját nem nyitja ki. Látták, hogy ezt komolyan gondolja, a legválogatottabb lelki kínzásnak mind alávetették, hogy próbálják megtörni, de fizikailag nem bántották. Mesélt még egy jellemző esetet. Magánzárkában volt, a leveleit hónapokig nem kapta meg, aztán egyszer odazúdítottak vagy ötvenet, ami addig összegyűlt. Maga melyiket kezdte volna olvasni?

– *Az utolsót.*

– Én is. Kádár viszont dátum szerint összerakta, és a legelsővel kezdte, majd a másodikat, a harmadikat, és így sorban, de azt is úgy, hogy naponta csak egyet. Ilyen volt. Normáihoz ragaszkodó, szuverén, öntörvényű.

– *Ha tényleg ilyen volt, mivel magyarázható a magatartása 56-ban, majd azt követően?*

– Erről egyszer hosszabban beszélgettünk. Akkor mesélte, hogy őt Andropovék Ungvárra vitték repülővel, hogy ott találkozzon Hruscsovval, aki éppen a Brioni-szigetekre tartott Titóhoz. Kádár először nem is akart tárgyalni, kijelentette, hogy erre csak magyar földön hajlandó, ám meggyőzték, hogy túlon túl veszélyes lenne Hruscsovnek ebben a helyzetben Magyarországra jönnie. Ha véletlenül bármi történne, beláthatatlan következményekkel járna. Ebben igazuk volt. Ezután került sor a tárgyalásra, ahol Hruscsov elmondta, hogy eldöntötték már, hogy a szovjet csapatok visszajönnek. A probléma most már csak az, hogy ki legyen az itteni góré. Bulgaryinék mindenáron Rákosit akarták visszahozni, aki égett a bosszúvágytól. Hruscsov Münnichet szerette volna, akiben feltétlenül megbízott, ő azonban nagy bohém volt, a pia és a csajok jobban érdekelték, mint a kemény munka. Kádárt viszont kompromisszumként mindenki alkalmasnak tartotta a konszolidációra. A pakliban még ott volt Nagy Imre is, akit a KGB ki akart vinni Moszkvába mint saját emberét, és még Hruscsov sem tudta pontosan, hogy milyen terveik vannak vele a továbbiakban. Legalábbis így mesélte akkor nekem Kádár. Tehát: vagy elvállalja, vagy Titóval saját belátásuk szerint döntenek. Akkor még felvesztette Kádár, hogy mi lesz Rákosival és Nagy Imrével. Hruscsov azt ígérte, amíg Kádár nem látja jónak, addig Rákosi nem jöhet haza, ő is pontosan tudja, milyen veszélyes, kártékony fráter. Nagy Imrével kapcsolatban pedig az volt az álláspontja, hogy ítéltesse el egy-két évre, aztán szép csendben engedje szabadon pár hónap múlva.

– *Ez azért idővel valamelyest módosult.*

– Igen, erre is rákérdeztem, hogy miért kellett kivégezni. Egyrészt azzal indokolta, hogy Nagy Imre nem volt hajlandó aláírni, hogy lemond a miniszterelnökségről. Két miniszterelnök volt, Kádár és Nagy, így nem lehetett legitimálni a világ előtt az országot. A másik ok kicsit bonyolultabb. Kádár ugyanis változatlanul nagyon félt, hogy a szovjet konzervatívok Rákosit visszahozzák, és akkor itt kő kövön nem marad. Abban sem lehetett biztos, hogy a pártvezetés zöme nem áll-e át rögtön a hazatérő Rákosi oldalára. Ennek mindenképpen elejét akarta venni. Így fundálódott ki a terv. Az akkori hivatalos verzió szerint az ellenforradalom első számú kiváltó oka Rákosi és klikkjének szektáns dogmatizmusa volt, a második pedig Nagy Imréék revizionizmusa, árulása, és ezután jött a többi. Kádár tehát úgy gondolkodott, hogy ha a kvázi másodrendű bűnöst kivégzi, akkor az elsőrendű sem várhat mást, így tudja csak biztosan megakadályozni, hogy a hatalmát visszaszerezhesse Rákosi. Vívónyelven mondván ez részéről egy elővágás volt. És azért valamit még hozzáteszek. Kádár számára létezett néhány alapvető féltis. Az egyik ilyen a nemzetközi munkásmozgalom volt. Miközben kezdte hinni, hogy az ő történelmi küldetése az ország boldoggá tétele, hogy jószágos atyja legyen a nemzetnek, és gonddal ügyeljen a békéjére, elkötelezettje maradt az internacionalista eszméknek. Emlékszem, hogy a nyolcvanas évek végén is milyen ádáz csatákat kellett vívnom, amikor mondtam, hogy képtelenség nem elismerni Dél-Koreát, az országnak naponta milliós veszteséget jelent a halogatás. Az ő érve az volt: mit szólna ehhez Kim Ir Szen elvtárs? Hiába mondtam, hogy ki a nyavalya törődik azzal a begyepesedett hülyével, számára a szolidaritás fontosabb volt. Most képzelje el, hogy ötvenhat után a kommunista vezetők részéről valóságos búcsújárás indult Magyarországra. Mindenki félt a saját népétől, nehogy ők is fegyvert ragadjanak, és alájuk füstöljenek. Ezért elkezdtek nyomni Kádárnak, hogy már csak a forradalmi munkásmozgalom miatt is kötelessége a megtorlás, hogy a reakció megrettenjen. Az a kecskeszakállú marha, Walter Ulbricht százezres nagyságrendet emlegetett, az a román... hogy is hívják?

– *Gheorghiu-Dej. Mint a nagy szocialista hajógyár.*

– Meg is ette mindkettőt a fene. Az meg tízezeret akart akasztatni. Belül a pártban is voltak ilyen véresszájúak, a főügyész azt jelentette, hogy több ezer halálos ítélet peranyaga van előkészítve a bíróságokon. Ekkor született meg Kádárnak az a döntése, hogy mivel a hivatalos jelentés szerint az ellenforradalmárok háromszáz-valahány emberünket ölték meg, húzzuk meg itt a határt, azon felül pedig egyet se!

– *Ez így borzalom.*

– A politikusoknak sajnos közvetve vagy közvetlenül milliók sorsáról kell döntenie állandóan. Ezzel együtt én is azt mondom, hogy sokkal több áldozatot követelt a szocializmus, mint amennyire szükség lett volna, több vér tapadt hozzá, mint amennyire a körülmények megkövetelték. Még 1988-ban, közvetlenül a rendszerváltás előtt is voltak, akik felvetették a politikai bizottságban, hogy lőnünk kéne! Hogy nem adhatjuk át ellenállás nélkül a hatalmat. Nálunk a fegyver, miért habozunk?

– *Mit lehetett erre mondani?*

– Hogy amíg én vagyok az első titkár, addig nem lesz több vér! És hogy megbaszhatja a nénikéjét az a rendszer, amelyik saját népével szemben csak fegyverrel tudja fenntartani a hatalmat. Lehet, hogy csodálkozni fog, de egyszerű emberek közül is többen megkérdezik: áruljam már el, miért adtuk át minden ellenállás nélkül a hatalmat?

– *Tényleg, miért?*

– A rosseb adta át. Elvették tőlünk.

– *Ki vette el?! Egyszerűen buktak a választáson.*

– Ezt mondom én is. A nép vette el tőlünk. Ez az igazság. A nép döntött úgy, hogy menjünk a francba. Világos, amit mondok?

– *Meglehetősen.*

– Igyekeztem mindig érthetően kifejezni magamat. Nem is vették jó néven, hogy nem azt a nyakatekert pártzsargont használok, hanem kimondom, amit gondolok, ráadásul nem is mindig azt gondolom, amit tőlem elvárnak.

– *Akkor egyáltalán miért tűrték meg magát?*

– Egyszer mert működött a „mi kutyánk kölyke” elv a pártvezetésben. Prolicsaládból származtam, éhenkórász miskolci gyerek voltam, a mozgalomban nevelkedtem, baloldali elkötelezettségemet mindig vállaltam. Tékozló fiúként kezeltek ugyan, időnként megbüntettek, félreállítottak, próbáltak megregulázni, de ki nem taszítottak. A pártfegyelem nevében házon belül igyekeztek elrendezni a dolgokat. Másrészt pedig lehetett bárkinek bármilyen elmarasztaló véleménye rólam, utálhattak, tarthattak faragatlan alaknak, azt senki nem vonhatta kétségbe, hogy dolgozok, mint egy barom. Napi húsz órát is, ha kellett! Olyan, aki páváskodni, hatalmaskodni, villogni akar, tülekedett annyi, mint égen a csillag, olyan azonban, aki gürizett és megcsinált mindent... hát, alig-alig. Ezért tűrték meg.

– *És mi lehetett az oka annak, hogy a saját úton járást tudtommal nemigen szerető Kádár a legkritikusabb pillanatban önt szemelte ki miniszterelnöknek?*

– Jó kérdés. Ezen azóta is rengeteget gondolkodom. Hogy abban a kapkodásban miért éppen engem akart odatenni? Rádadásul a mi viszonyunk nem volt felhőtlen az elmúlt évtizedek folyamán. Én mindig is nagyon tiszteltem őt. Ezt ma is vállalom, ma, amikor sokan azok közül, akik körülajnározták, most pocskondiázzák és megtagadják. Ezzel együtt létezett egy alapvető feszültség közöttünk. Soha nem tudtam elfogadni félelmét a legkisebb változástól, és törekvését minden konfliktus elkenésére. Én fontosnak tartottam a fejlődést, és elkerülhetetlennek bizonyos ütközéseket. Nem rejtettem véka alá a véleményemet, ő meg amilyen konok volt, rossz néven vette. A lényeges dolgokban azonban egyetérttünk, és az akkori helyzetben még lehetséges volt, hogy a két nézet megférjen egymás mellett. A hetvenes évek végére azonban drámai módon megváltozott a helyzet. A gazdasági csőd jelei egyre markánsabban mutatkoztak, nyilvánvaló tendenciák jelezték, hogy a struktúra nem sokáig tartható. A lengyelországi csuszamlás előrevetítette, hogy a szocialista berendezkedés nem visszafordíthatatlan folyamat, mint hittük. Erre Kádár úgy reagált, hogy még

görcsösebben kezdte óvni élete nagy művét, a belső stabilitást, és elhessegetett mindent, ami ezt megingathatná. Én meg egyre hevesebben és türelmetlenebbül sürgettem a nyitást, a szükséges változtatások megtételét, mert különben elkerülhetetlennek ítéltam az összeomlást. Ebben a helyzetben a két nézet már nem létezhetett egymás mellett. Egyszer aztán, ez hetvenkilencben volt, Kádár behívatott és közölte: mindkettőnknek jobb lesz, ha útjaink szétválnak, menjek le Borsodba első titkárnak. Ez még az adott szituációban benne is volt a pakliban. A fura csak az volt, hogy ettől kezdve Kádár nagyon hosszú ideig nem szólt hozzám egy szót sem. Úgy alakította – mert ehhez is nagyon értett –, hogy ne is kerüljünk olyan helyzetbe, hogy akár csak a köszönésig eljussunk. Éppen ezért volt számomra meghökkentő, amikor egyszer csak értesítettek, hogy Kádár jön Borsodba, két és fél napos látogatásra! Ő, aki egy napnál többre nemigen mozdult ki otthonról! Az első nap beszélgetései a szokásos protokolláris, inkább tárgyszerű, hűvös légkörben zajlottak. A második napé is. Már jól benne voltunk az estében, amikor Kádár teljesen váratlanul hozzám fordult: Grósz elvtárs, hogyhogy nem hív fel magához a lakására? Hát erre nem számítottam! Azok után, hogy évek óta látványosan kerül, hogy gondolhattam ilyesmire? Zavaromban motyogtam valamit, ő viszont rákérdezett: volna odahaza egy kis konyakja? Az volna, feleltem, csak tartok tőle, hogy a feleségem már alszik. Sebj, mondta, majd belopódzunk és elücsörögünk kint a konyhában. Így is lett. Besettenkedtünk. Töltöttem egy kupicával, ő maga elé nézett egy darabig, aztán lassan megszólalt: „Emlékszik, hogy annak idején mennyit vitatkoztunk? Ma is azt mondom, sok mindenben nem volt igaza, akadt viszont sajnos néhány olyan dolog, amiben igen.” Ez a kijelentés az ő szájából egészen döbbenetesen hangzott. Nagyon hiú ember volt, rabja saját nimbuszának. De még ha fel is vetődött volna benne a legkisebb kétség, környezete azonnal biztosította volna afelől, hogy jól döntött. Állítom, hogy Kádárnak az összes ellensége nem ártott annyit, mint néhány barátja! Tudja, nagyon fura szem-

pontok szerint válogatta meg a környezetét. Évekkel később történt, hogy valami miatt nagyon ki volt akadva az őt körülvevő emberekre. Csapkodott, dühöngött, olyan dolgokat mondott el mindenkiről, hogy tátva maradt a szám. Amikor aztán lecsillapodott már egy kicsit, meg is kérdeztem: ha ilyen pontosan tudja, hogy ki kicsoda, akkor miért nem küldi el a csudába őket? Rám nézett, és azt mondta: mert ők is pontosan tudják rólam, hogy én ezt pontosan tudom róluk! Majd leestem a székről! Igen, ő mélységesen bizalmatlan volt, ezért csak olyan embereket engedett úgy-ahogy közel magához, akik tartottak tőle, és akiket ő közben tarthatott. Ezzel óvta magát sokáig, és nem vette észre, hogy ez sodorta végveszélybe. Talpnyalásuk következtében teljesen elvesztette valóságérzékét és kapcsolatát a külvilággal. Akkor éjjel még sokáig beszélgettünk. Érződött, hogy az eltelt időszak eseményei megrendítették és ráébresztették, hogy utat kell nyitni a gazdasági változások előtt. És el is szánta rá magát. Ha megkésve is, korlátok között is, de elszánta. Engem is nyilvánvalóan emiatt hozott fel budapesti első titkárnak. Néhány hónap múlva Moszkvában Gorbacsov került hatalomra, és belekezdett a nagy átalakításokba. Azt lehetett hinni, hogy ez Kádárnak, akinek mindig annyira fontos volt Moszkva, újabb lökést ad a reformok terén. És ekkor jött a hideg zuhany! Kádárra mindez pont ellenkezőleg hatott. Hirtelen megrettent. Behúzta a keziféket, minden újjal szemben elutasítóbb, gyanakvóbb lett, mint valaha is azelőtt. Valószínűleg megremisztette a változás dinamizmusa, annak számára beláthatatlan következményei. Kezdetől fogva kételkedett Gorbacsovban. Sok évvel később, nyolcvankilenc nyarán sejtettem csak meg, hogy mi lehetett gyanakvásának az oka. Kádár akkor már nagyon rossz egészségi állapotban volt, nemigen foglalkozott semmivel, nehezen kommunikált. Moszkvába kellett utaznunk Nyerssel, hogy a dollárelszámolásra való áttérést megbeszéljük Gorbacsovval. Előtte még beugrottam Kádárhoz elköszönni. Mondtam neki, hogy megyünk ki Moszkvába, Gorbacsovhoz. És Kádár, aki addig szinte semmire sem reagált, egy pillanat alatt kitisztult, és azt mondta: tulajdonképpen rendes fiú az a Gorbacsov, de el fogja veszejte-

ni a Szovjetuniót! Még most is a fülemben cseng, ahogyan ezt mondta. El fogja veszejteni a Szovjetuniót! Ekkor értettem meg, hogy miért volt vele szemben tartózkodó. Megérezte benne azt az embert, akinek a keze alatt majdan szét fog esni a birodalom. Ez volt az utolsó beszélgetésünk. Pár napra rá már halott volt. Most látom csak, elfogyott az almája!

– *Zavaromban elmajszoltam.*

– Nagyon helyesen tette, azért van. Várjon, hozok még a pincéből.

– *Köszönöm, emiatt nem érdemes lemennie.*

– Inkább rohadjon rám?

– *Akkor inkább megeszem.*

– Különben még ganajoznom kéne. Épp tegnap takarítottam ki odalent. Pontosabban tegnapra volt kitűzve a feladat, de elszámítottam magam, és nem végeztem vele teljesen.

– *Ilyen szigorú beosztásban él?*

– Hogyne! Előírtam magamnak, hogy mindennap tizenöt talicska földet kell becipelnem az üvegházba. Hogy miért pont ennyit, nem tudom. Az egyik nap aztán a tizennegyedik után jött egy vendég, és nem tudtam teljesíteni a normát. Komolyan rosszul éreztem magam, és másnap tizenhat talicskával vittem, csak hogy meglegyen az érzésem, hogy elvégeztem, ami nekem előíratott.

– *Egyébként is teljesítette?*

– Részben igen, részben nem. Ha azt vesszük, hogy vér nélkül ment végbe a rendszerváltás, ha azt vesszük, hogy mindaz, amit ma az új rendszer egyértelmű pozitívumaként hirdetnek: a piacgazdaság, az ipar átszervezése, a külföldi tőke bevonása, a privatizáció, a nyitás, a dollárelszámolásra való áttérés, pontosan benne szerepelt a programomban, akkor igen. Bárki bármit is állít, hogy ő találta volna fel a spanyolviaszt, mindezek még az átkos előző rendszerben indultak, az átkos pártfőtitkárságom alatt. Ezekben semmi új nincs, legfeljebb én más formában, más keretek között, más szempontok figyelembevételével képzeltem a dolgokat. Nem a mezőgazdaság szétverésével, az ország javainak elherdálásával,

az állami tulajdon teljes felszámolásával, ez azonban már más kérdés. Ami igazán mar és emészt, és amivel nem tudok elszámolni, hogy hogyan lehettünk ilyen kapitális barmok, hogyan cseszhetünk el ennyi történelmi lehetőséget egy emberszabású szocializmus megteremtésére, mint amennyit nekünk a sors a kezünkbe adott! Először negyvennyolcban, amikor ölünkbe hullott a lehetőség. Churchill és Rooseveltt többet tett azért, hogy megvalósuljanak a szocialista munkaviszonyok, mint az összes magyar kommunista együttvéve. Ők osztották így a lapokat. Minden adva volt, hogy egy emberséges, igazságos, tisztességes társadalmat kezdhessünk el építeni, ehelyett rákosista terrorrá torzult pillanatok alatt az egész. Hatvannyolcban jött el az újabb nagy történelmi lehetőség, amikor a társadalom java része valóban felsorakozott a reform mögé. El is indultunk, ám rövid idő múlva ki-kí a maga gesztenyéjét kezdte kapargatni, és ripsz-ropsz hamvába holt az egész. És nyolcvanötben még ezek után is kaptunk egy esélyt! Nem érdemeltük meg, ajándékba jött a szovjet változásokkal. Azt is elszartuk. Ebben megvan a magam felelőssége is, mint mindannyiunké, akik ebben hittünk, akik erre tettük fel az életünket.

– *Meg van győződve, hogy mindez valóban lehetőség volt? Hogy ez a szocializmusnak nevezett akármilyen jelenthetett volna reális perspektívát?*

– Miért, ami most van, az reális perspektívát jelent?

– *Nem biztos, de két különbözőképpen rossz dolog is követheti egymást. Viszont figgetlenül attól, mennyire szimpatikus nekem, ami most történik, elfogadható, mert nem alkalmazott erőszakot, és nem folyamodott diktatorikus eszközökhöz.*

– Ne gondolja, hogy ezen múlnak a dolgok! Nem. Jól hangzik, hogy a demokrácia jó, a diktatúra pedig rossz dolog, de ez nem igaz. Nálunk nem a diktatúra ténye volt a baj, hanem az, hogy nem jól használtuk, nem az országot vittük előre vele, hanem a hatalmunkat próbáltuk konzerválni. Ez az, ami jóvátehetetlen, helyrehozhatatlan. Kérdezte Szegő úr, hogy miért is rám gondolt a legkritikusabb pillanatban Kádár. Feszültségeink, nézetkülönbségeink dacára miért engem akart miniszterelnöknek. Szerintem az lehetett az oka, hogy számára mindig a politikai megbízható-

ság volt a fő szempont. Láttam, hogy saját generációja felett elmúlt az idő, a fiatalokban viszont egyáltalán nem bízott. Így esett rám a választása. Nem azért, mert szeretett, hanem mert bízott bennem.

– *Nem lehet, hogy épp az ellenkezőjéről volt szó? Hogy nem bízott önben, potenciális vetélytársnak tartotta, és remélte, hogy egy miniszterelnöki kinevezéssel kényszerpályára terelheti?*

– Nem. Ő egészen az utolsó pillanatig, pontosabban az azt megelőző hetekig nem érezte veszélyeztetve a hatalmát. Bár érezte volna! Akkor talán sok mindent másként csinál, és nem nehezíti, súlyosbítja se a saját, se a párt helyzetét. De mint említettem: bizalmatlan, gyanakvó ember volt, és egyre inkább az lett az idő múlásával. Ha a hatalmát féltette volna tőlem, akkor nem von be annak a bizonyos viharos, rendkívüli pártkongresszusnak az előkészítésébe. Szokatlan bizalommal volt irántam azokban az időkben. Ezért is volt olyan fájdalmas, hogy nekem kellett Kádárnak megmondanom, hogy egészségi állapota, kora, mentalitása, megrogzottségei miatt már nem alkalmas arra, hogy a párt élén maradjon. Fel sem merült benne, hogy nem választják újra. Sakkozott a nevekkkel, kit hova kéne tenni, ki az, akivel együtt tudna dolgozni, bennem meg egyre nőtt a feszültség, hogy mikor és milyen formában kéne felvetnem a kérdést. Egyik este aztán, amikor a vezetésre jelöltek névsorán mentünk át ismét, nagy levegőt vettem, és kiböktem: nem kéne esetleg szót ejteni az első titkárság kérdéséről is? Dermedt csend lett. Percek múltán halkan megkérdezte: mármint hogy az ő személyét illetően? Csak bólintani tudtam. „Maga is úgy gondolja, hogy le kéne köszönnöm, és el kéne mennem?” Azóta sem tudom, hogy mit jelentett az is, hogy ki vetette fel ezt korábban neki. Igen, válaszoltam. Újabb csend lett, aztán megkérdezte, miért gondolom ezt. Úgy éreztem, nincs helye a mellébeszélésnek. Mondtam is, hogy tisztelem annyira, hogy elmondjam az igazságot. Keményen felsoroltam. Kezdve attól, hogy szerintem ő már képtelen lenne egy ilyen válságos helyzetben a szükséges változásokat végrehajtani, egészen addig, hogy az em-

berei, akikhez ő nagyon lojális, mennyi kárt tesznek. Végighallgattott, aztán azt mondta, hogy megbeszéli a dolgot a feleségével. Másnap azzal várt, hogy megbeszélték Mária néniével, és ha azt kívánja az ügy, akkor ő feláll, jöjjön olyan, aki többet tud használni.

– És hogy ki legyen az?

– Arról nem esett szó. Ő nem mondta, én nem kérdeztem.

– Várta, hogy ön legyen az?

- Nem.

– *Nem???*

– Sok jó tulajdonságom nincs, de egyet feltétlenül annak tartok: hogy ugyan pályám során nem mindig azt csináltam, amit szerettem volna, de amit csináltam, azt mindig megszerettem. Így voltam a miniszterelnökséggel is. Húzódoztam tőle korábban, ám amint elkezdtem, belejöttem, mint kutya az ugatásba. Iszonyú meló volt ez abban a zűrös időben, minden energiámat lekötötte. Ha hiszi, ha nem, akkor már nem vágytam többre. Amikor Kádár egy évvel azelőtt felajánlotta a miniszterelnökséget, logikusabbnak tűnt volna, hogy bevigyen maga mellé a pártközpontba, hogy idővel majd esetleg én legyek az utódja. Nagy választék nem is volt: Pozsgayt már kiismerte, Berecz Jancsit nem szerette – de hát nem így gondolta, és ezzel én le is zártam magamban a dolgot. Néhány nappal az említett beszélgetés után Kádár felhívott a Parlamentben. Kérdezte, hogy mikor érnék rá, mert sürgősen beszélnünk kellene. Mondtam, akár azonnal is. Rögtön ott vagyok, mondta, és pár perc múlva beállított. Kért egy kis whiskyt. Csak ujjnyit kellett a pohár aljára önteni, és azt sok vízzel felengedni. Aztán rátért a lényegre. Meghánytavetette a kérdést az elvtársakkal, és ennek alapján úgy gondolja, hogy legyek én a főtitkár. Megmondom őszintén, hogy akkor ez áramütésként ért. Még próbáltam ellene vetni, hogy nem átmeneti állásnak tekintettem a miniszterelnökséget, végig szeretném csinálni azokat a dolgokat, amiket beindítottunk, és ehhez még kell vagy három év. Kádár viszont azzal érvelt, hogy ezt a posztot is meg kell tartanom, azt is el kell vállalnom, mert olyan a helyzet, hogy jobb,

ha egy kézben összpontosul a kettő. Ők ezt már eldöntötték, és engem jelölnek a főtitkári tisztre. Akkor erről még nagyon józanul, higgadtan, kicsit még kedélyesen is beszélt, azért is volt számomra különösen drámai látni röviddel később, amikor a SZOT-székházban az események lejátsozódtak, miként omlott össze, zuhant teljesen magába. Életem talán legnyomasztóbb néhány perce volt az, amikor a pártkonferencia befejeztével, amikor már elült minden zaj, a teremből lekísértem a kocsijáig. Ő jött Mária néni bekarolva, én mellette. A régi és az új főtitkár. Nem tudom, hogy mire gondolhatott, egy szót sem szóltunk. Közben beszállt az autóba, mormogott néhány mondatot, hogy sok sikert, eredményes munkát kíván, majd indulás előtt hozzáfűzte: „Azt azért tudja, hogy maga volt az első ember harminc évem alatt, akinek a neve ott szerepelt minden pártbizottsági tag ajánlásán!” Így történt.

– És a történelmi időkét élő országban egyszerre minden számottevő hatalom az ön kezében összpontosult.

– Tudja, egy ideig még reméltem, hogy talán egy kicsit észhez tudom téríteni a baloldalt, saját, úgymond elvtársaimat, és legalább azokat az értékeket, eredményeket nem tagadják meg, nem árulják el, amelyeket kétségtelenül fel tud mutatni ez az elcsesztett negyven év. De hát ez már a veszett fejsze nyele volt. A játszma akkor már eldőlt, kapitális stratégiai tévedésem a rendszer összeomlásába került. Én még mindig úgy reméltem, hogy a huszonnegyedik órában észhez térünk, és meg tudjuk menteni a szocializmust. Csak annyit, hogy a közösségi tulajdon megmaradjon legalább ötvenegy százalékban. Ne a magántulajdon domináljon, mert az végzetes egyenlőtlenségekhez vezet. Ennyi. Egy fejlődőképes szocializmust akartam, s ennek megvalósulásához meg is tettük azokat az első lépéseket, amelyeket az előbb már felsoroltam. Mindez iszonyú erős és hangos ellenkezést váltott ki saját pártom baloldalából. Mivel ezek direkt támadások voltak, azt hittem, hogy velük kell a harcot felvenni, hogy a párt egységes

maradjon. És ez volt a végzetes hibám. Nem mértem fel, hogy ezek csak hangosak, fenyegetőek, de nincs mögöttük számottevő erő, ugyanakkor pedig nem figyeltem oda eléggé a másik oldalra. Hogy miközben a reformokért a ballal csatáztam, az úgynevezett jobboldal néhány prominens képviselője egyéni hatalmi célok érdekében, későbbi jó pozíciók reményében szétbomlasztja, kiárusítja a pártot. Fél évvel később kaptam csak észbe, de az idővesztés már jóvátehetetlen volt. Teljesen megosztódott a tagság, összefogás helyett már az alkudozás, az átmentés, a kiárusítás folyt.

– Gondolja, hogy lehetett volna bármi esélyünk?

– Biztos vagyok benne. Persze nem abban a formában, mint korábban. Azt a lehetőséget végérvényesen eljátszottuk, de még a parlamenti demokrácia keretében is lehetett volna esélyünk, ha sikerül egyben tartani az MSZMP-t, de hát saját embereinknek sikerült alapos, szívós munkával szétverniük a pártunkat. Így már semmi akadálya nem lett a rendszerváltásnak. A történelmet a győztesek írják. Tegnap úgy, most így, holnap majd talán amúgy.

– Miért gondolja, hogy az országnak jobb lett volna, ha akár így, akár úgy maguk maradnak? Akkor nem volna munkanélküliség, infláció, zuhanó életszínvonal?

– A mi időnkben is volt munkanélküliség, infláció, zuhant az életszínvonal, és mindez a piacgazdálkodásra való áttéréssel, az ipar átszervezésével, a veszteséges vállalatok felszámolásával még fokozódott volna. Mi talán egyrészt egy kicsit késleltetni, mérséklni tudtuk volna a válságot, mert egy darabig a szovjet piacon még elsózhattuk volna azokat a termékeket, amelyek a nyakunkon rohadtak, mert másutt nem kellettek. Másrészt nem vertük volna szét teljesen a mezőgazdaságot. Nem ilyen gané módon, rablógazdálkodás formájában engedték volna a privatizációt, a hatalmas értékek fillérékért történt eltékozlását, hanem szociálisabb gondolkodással, s talán nem alakultak volna ki ilyen iszonyú különbségek. Egy szűk réteg irdatlan meggazdagodásának nem

milliók nyomora lett volna az ára. A válság elkerülhetetlen volt, de a folyamat enyhítésére lett volna lehetőség. De hát ezt most egy levitézlett politikus mondja.

– Végleg visszavonult?

– Végleg. Nem akarok ballaszt lenni, elveimet sem vagyok hajlandó pillanatnyi érdekek szerint megváltoztatni. Többet ártanék, mint használnék. Tisztában vagyok vele, az én időm lejárt. Biztos, hogy nem kér egy kis pörköltöt? Látja, erről is lekéstünk. Megdermedt már.

Képes Európa, 1993

Kérdéseivel
valósággal
szárnyakat
adott.

Ikarosz

Albert Einstein

Ezek az interjúk abszolút a legjobbak, holott én
korábban azt hittem, hogy minden relatív.

És még milyen
jóképű is!

Sophie Marceau

Szegő András velem folytatott beszélgetése feltárta
előttem az emberi lélek mélységeit.

Sigmund Freud

Ki se néztem volna belőle!

Ray Charles

Szerencsére mindent, ami történt,
azért nem írt meg...

Marilyn Monroe

Szerettem volna, ha készit
velem egy telefoninterjút!

Puskás Tivadar

A szerzővel folytatott
beszélgetés után indítatásom
támadt, hogy fiktív
szereplőkkel megpróbáljak
én is hasonlókat írni.

William Shakespeare

Végre akadt valaki,
aki türelmesen
végighallgatott.

Cicero

Ha feltámadnék, megint csak
neki mondanám el az egészet.

Jézus Krisztus

Remélem, egyszer engem is
elég érdekesnek talál majd.

Bonaparte Napóleon

Megfogadtam, többet nem nyilatkozom!

Néma Levente

A szexualitásával
nyűgözött le.

Kim Basinger

A végére kicsit kihozott
a sodromból.
Dzsingisz kán

A beszélgetés hatása alól képtelen
vagyok szabadulni...

Henry Houdini

Neki mindent bevallok!

Al Capone